

LİSANSÜSTÜ TEZLER PERSPEKTİFİNDEN SAĞLIK SOSYOLOJİSİ İLE İLGİLİ DİSİPLİNLERİN TESPİTİ

Necla YILMAZ¹
Betül SARI²
Ramazan ERDEM³

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, lisansüstü tezler perspektifinden sağlık sosyolojisi alt disiplininin diğer disiplinler arasındaki yerinin incelenmesi ve ilişkili olduğu alanların tespit edilmesidir. Nitel araştırma yöntemi tercih edilen ve betimsel araştırma olarak tasarlanan çalışmada doküman incelemesi tekniğinden faydalanılmıştır. Bu kapsamda 1993-2020 yılları arasında sağlık sosyolojisi üzerine yazılan tezlerin program türü, üniversitesi, yılı, danışmanı, çalışma alanı ve yer aldığı disipline göre dağılımı incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi web sitesi veri tabanı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında toplamda 567 teze ulaşılmış olup sağlık sosyolojisi alanı dışında yer alan çalışmaların elenmesiyle 207 tez belirlenen değişkenlere göre bibliyometrik analize tâbi tutulmuştur. Yapılan analizler sonucunda özellikle 2002 yılından itibaren sağlık sosyolojisi alanında yazılan tezlerde artış olduğu ve en fazla tezin 2019 yılında yazıldığı tespit edilmiştir. Sağlık sosyolojisi alanında yazılan tezlerin sosyoloji alanında yoğunlaştığı ve takiben sağlık kurumları yönetimi, psikoloji, sosyal hizmetler, iletişim bilimleri ve halk sağlığı alanlarında yer aldığı saptanmıştır. Tezlerin ağırlıklı olarak hastalık, hastalık davranışı ve hastalık deneyimi gibi konular üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Sonuç olarak sağlık sosyolojisi alanının; sosyoloji, tıp, yönetim, siyaset ve ekonomi disiplinlerinin çatısı altında bulunan multidisipliner bir alan olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Sağlık Sosyolojisi, Bibliyometrik Analiz, Doküman İncelemesi

DETERMINATION OF DISCIPLINES RELATED TO HEALTH SOCIOLOGY FROM THE PERSPECTIVE OF GRADUATE THESES

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the place of health sociology sub-discipline among other disciplines from the perspective of graduate theses and to determine the related fields. In the study, in which qualitative research method was preferred and which was designed as a descriptive research, document analysis technique was used. In this context, the distribution of theses written on health sociology between 1993 and 2020 by program type, university, year, supervisor, field of study and discipline was examined. The database of the National Thesis Center of Higher Education Institution was used as a data collection tool in the study. Within the scope of the research, 567 theses were reached in total, and 207 theses were subjected to bibliometric analysis according to the determined variables after the studies outside the field of health sociology were eliminated. As a result of the analysis, it was determined that there has been an increase in the theses written in the field of health sociology especially since 2002, and the most theses were written in 2019. It has been determined that the theses written in the field of health sociology focus on the field of sociology and subsequently take place in the fields of health institution management, psychology, social services, communication sciences and public health. It has been observed that the theses mainly focus on subjects such as illness, illness behavior and illness experience. As a result, it can be said that the field of health sociology is a multidisciplinary field under the umbrella of sociology, medicine, management, politics and economics.

Keywords: Sociology, Health Sociology, Bibliometric Analysis, Document Review

¹Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, neclabardak@sdu.edu.tr

²Öğr. Gör., Mersin Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, betulsari@mersin.edu.tr

³Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, ramazanerdem@sdu.edu.tr

GİRİŞ

Toplumların davranış kalıplarını ve toplumlarda meydana gelen sosyal olayları incelemeyi hedefleyen sosyoloji disiplini, geçmişten bugüne birçok alt disiplini bünyesinde barındırarak akademik çalışmalar ortaya koymuştur. Grupların, organizasyonların ve toplumların yapılarını araştırarak insanların bu yapılarıdaki etkileşimine odaklanan bu disiplinin alt dallarına; tarih sosyolojisi, kent sosyolojisi, kültür sosyolojisi, siyaset sosyolojisi ve sağlık sosyolojisi örnek olarak verilebilir. Alanlar verilen örneklerle sınırlı değildir fakat tüm alanların ortak amacı Afacan ve diğerlerinin (2014: 525-542) de belirttiği gibi tanımlama, anlama, açıklama, yorumlama ve eleştirebilmedir.

Sosyoloji ve alt dalları arasında birbirini geliştiren bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan akademik çalışmalara da yansıyan bu ilişki, bu çalışmanın temel amacı olan sağlık sosyolojisinin disiplinler arasındaki yerinin belirlenmesine de ışık tutmaktadır. Yorumlanabileceği gibi sosyoloji ve tıp disiplini birbirini besleyen iki alandır. Nitekim bu durumu Coe (1978: 2); hastalıkların toplumda dağılımı, hastalık ve kültür ilişkisi, hastalığa karşı geliştirilen rol ve davranışlar gibi pek çok konunun sosyolojinin alanına girmesiyle birlikte, sosyolojinin tıba katkı sağladığını vurgulamakta, benzer şekilde de tıp alanının sosyolojiye olan katkısını dile getirmektedir.

Literatürde sosyolojik perspektifte sağlığa atfedilen anlam, hasta olmanın organizmada meydana gelen biyokimyasal bir işleyiş bozukluğundan ziyade toplumsal ilişkiler durumu olmasıdır. Yani sosyoloji hastalığın toplumsal nedenleri üzerinde durmakta, toplumsal bir rol olarak hastalığın karakterlerini çözmekte ve bireylerin bu rollere yönelik geliştirdikleri tutum ve davranışları incelemektedir (Turner, 2011: 48-49). Mechanic (1978: 3-14) de kültürel ve sosyal tepkiler bağlamında sağlık ve hastalık olgusu, hastalıkların dağılımı ve etiyolojisi, sosyo-kültürel açıdan tıbbi bakım, sosyal epidemiyoloji, tedavi mesleklerinin sosyolojisi, toplumun sağlığı örgütlemesi, hastane sosyolojisi, tıbbi ve sağlık eğitimi, toplum sağlığı, sağlık politikaları, toplumsal davranışlara bağlı olarak ortaya çıkan yeni teknolojiler ve tıp ekonomisinin toplumsal yanı gibi geniş yelpazede pek çok konunun sağlık sosyolojisi çatısı altında ele alındığını ifade etmektedir.

Ne yazık ki sağlık sosyolojisi çatısı altında yer alan konular 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar alanın sağlık bilimleri çatısı altında olması sebebi ile bu denli geniş değildir. Avrupa'da 1940'lı yıllarda ve Amerika'da 1950'li yıllarda sağlık sosyolojisinin sosyal bilimlerin alanına girmesi ile birlikte çalışma alanlarında farklılaşma meydana gelmiştir. Bu farklılaşmanın ilk ürünü ise sağlık sosyolojisi alanında meydana gelen bölünmedir (Güven, 2014: 128). Literatür incelendiğinde sağlık sosyolojisinin Robert Straus (1957: 203) tarafından tıp sosyolojisi ve tıpta sosyoloji olarak iki başlıkta kategorize edildiği görülmektedir. Tıp sosyolojisi toplumsal, tarihi ve kültürel bağlamda hastalıkların tanımlanması ve tedavisinde tıbbin rolüne odaklanırken (Bilton vd., 2009), tıpta sosyoloji bireylerin sağlık ve hastalık konularına ilişkin tutum ve davranışları, tıbbi organizasyonlar, toplum sağlığının geliştirilmesi, hekim yetiştirme ve hekimlerin eğitimi gibi konular üzerinde durmaktadır (Baloğlu, 2006: 7). Zamanla, 2. Dünya Savaşı sonrasında, sağlığın sosyal bilimlerin ve sosyolojinin önemli çalışma alanlarından biri haline gelmesi ile birlikte yapılan ayrımların izleri silinmiş ve günümüzde alanın geneline hitap eden sağlık sosyolojisinin temeli atılmıştır (Güven, 2014: 129).

Bu noktadan hareketle, çalışmada, sağlık sosyolojisi alanına giren konuları saptayabilmek ve ilişkili disiplinleri tespit edebilmek amacıyla; ilk olarak Dünya ve Türkiye özelinde sağlık sosyolojisinin gelişim çizgisi aktarılmıştır. Sonrasında, alanın hangi disiplinlerle ilişkili olduğu lisansüstü tezler bağlamında incelenmiştir.

1. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SAĞLIK SOSYOLOJİSİNİN GELİŞİMİ

Dünyada sosyoloji ve sağlık sosyolojisinin tarihi gelişimi incelendiğinde alanın temellerinin önemli toplumsal, ekonomik ve siyasal değişikliklerin meydana geldiği 19. yüzyıl Avrupası’na dayandığı görülmektedir. Emegın değişiminde meydana gelen dönüşümlerin insan hayatına yansımaları, sanayi kentlerinde oluşan sağlık sorunları alanın ilk örneklerini oluşturmaktadır (Güven, 2014: 130). Sosyoloji alanında yapılan ilk araştırmalarda önemli isimler; işçilerin yaşam şartlarının sağlığına etkisi üzerinde duran Friedrich Engels (1997), intiharı toplumsal bir olgu olarak ele alan Emile Durkheim (1897) ve tıbbın bir sosyal bilim olduğunu savunan Virchow (Akalin, 2014) yer almaktadır. Görülebileceęi gibi sağlık sosyolojisi sosyal antropoloji alanıyla yakından ilişkilidir. Nitekim Türkdoğan (2006: 17) da antropologların kültür ile sağlık ve kültür ile hastalık arasındaki ilişkiyi halk üzerinde yapılan araştırmalarla incelemenin sağlık sosyolojisinin gelişmesine ortam hazırladığını vurgulamaktadır.

Kronolojik olarak ele alındığında sağlık sosyolojisinin terim olarak ilk kez kullanılması Charles McIntire tarafından 1991 yılında yazılan ve sağlıkta sosyal faktörlerin önemini anlatan “The Importance of The Study of Medicine Sociology” başlıklı makale ile ortaya konmuştur. Ardından, Blackwell’in (1902) “Essays in Medical Sociology” başlıklı çalışmasında sağlık sosyolojisi kavramının kullanılmasıyla da kavram alan çalışmalarında yer edinmeye başlamıştır. Sağlık sosyolojisinin temel ivme kazandığı en önemli dönem ise 2. Dünya Savaşı sonrası sosyomedikal araştırmalar için ayrılan fonla paralellik göstermektedir. Bu dönemden önce sağlığın sosyal etmenlerle bilinen ilişkisi sistematik olarak incelenmiş ve özellikle kamu sağlığı, sosyal tıp ve hijyen üzerinde durulan konular olmuştur (Bloom, 2002: 19-21). 1940’larda Amerika’da özel bir alan olarak kabul edilen sağlık sosyolojisine yönelik 1960’lara kadar kayda değer bir gelişme yaşanmamıştır (Cockerham, 2007: 2). 1950’lerin sonunda ise alan Avrupa’da gelişim göstermeye başlamıştır (Kasapoğlu, 1999: 1). Sağlık sosyolojisi alanının teorik bir altyapı kazanması Parsons tarafından 1951 yılında çıkarılan “Sosyal Sistem” isimli kitapla gerçekleşmiştir. Parsons bu kitabında sağlıklı olmanın toplumda taşıdığı değere, hasta rolünün meşrulaştırılmasına ve sağlık ve hastalık konularına atfedilen değerin toplumsallaşma sürecinde bireyin bilinçaltına itilmesi konularına odaklanmıştır (Kasapoğlu, 1999: 2). Bu kitabı takip eden yıllarda Merton ve diğerleri (1957) tarafından sağlık, hekim ve tıp eğitimi üzerine araştırmalar yapılmıştır. 1970’li yıllara gelindiğinde araştırmalarda tıp kurumuna odaklanıldığı görülmektedir. 1975’te Eliot Freidson tarafından “Profession of Medicine” başlıklı kitapta tıp profesyonellerinin sağlık alanında baskın bir güce sahip olduğuna ve bunun insancıl olmadığına vurgu yapılması bu duruma örnek gösterilebilir. Benzer şekilde Ivan Illich’in “Sağlığın Gaspsı” adlı eserinde tıbbın, iyileştirmenin aksine hastalığa yol açtığını ileri sürmesi de bu durumu desteklemektedir. 1980’lerde sağlık sosyolojisi alanında öne sürülen çeşitli modeller ve fikirler ortaya çıkmıştır ve temelde odaklanılan konu tıbbi güç ve otorite olmuştur (White, 2009). Günümüz incelendiğinde ise Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Yeni Zelanda, Avustralya ve İskandinav ülkelerinde sağlık sosyolojisi alanının bir hayli ivme kazandığı yapılan çalışmalarla somutlaştırılmıştır (Gabe vd., 2004).

Türkiye’de sağlık sosyolojisi alanının gelişim çizgisi araştırıldığında ise sosyolojinin alt dallarına göre daha az üzerine çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Sağlık sosyolojisi alanında ilk araştırma yapan isim Orhan Türkdoğan’dır. 1964-1965 yılları arasında Erzurum’un Ilıca kasabasında yaptığı 37 köyü kapsayan bir alan araştırması ile Türkdoğan, bireylerin sağlık ve hastalık olgularına yönelik tutum ve davranış kalıplarını incelemiştir. Türkiye’de sağlık sosyolojisi alanında önemli bir diğer isim M. Aytül

Kasapoğlu'dur. Kasapoğlu'nun 1982 yılında yayınlanan "Sağlık Örgütlerinde Personelin Sosyal İlişkileri" başlıklı doktora tezi, "Sağlık Sosyolojisi" ve "Madalyonun İki Yüzü: Hastalık ve Sağlık" isimli kitapları ile birçok makalesi alana derinlik katmaya devam etmektedir. Alan için diğer önemli isimlerden bazıları; çalışmalarında postmodernizm ve modern tıp üzerine tartışmalara yer veren Sezgin Kızılcıkel (1996); 2001 yılında basılan "Sağlık Sosyolojisi" adlı kitabın ve alanla ilgili birçok makalenin yazarı Zafer Cirhinlioğlu; Sevinç Özen (1993); Nurşen Özçelik Adak (2002), Burhan Baloğlu (2006), Ülgen Oskay (1993); Belma Akşit ve Bahattin Akşit (1989)'tir.

Sağlık sosyolojisi alanında çalışma yapan isimler de yapılan çalışmalar da bunlarla sınırlı değildir. Sosyolojinin bir alt disiplini olan sağlık sosyolojisine yapılan katkıların birçok bilim alanına ait olduğu bilinen bir gerçektir. Söz konusu alanların, başta sosyoloji olmak üzere tıp, halk sağlığı, sağlık yönetimi ve hemşirelik gibi alanlardan oluştuğu söylenebilir. Ortaya konulan akademik çalışmaların sağlık sosyolojisi alanında edindiği yerin tespit edilmesi, alanın sınırlarını çizmek açısından oldukça önemli görülmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma ile sağlık sosyolojisi alt disiplininin diğer disiplinler arasındaki yerinin tespit edilerek, ortaya konan akademik çalışmaların hangi çalışma alanlarına ait olduklarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde, sağlık sosyolojisinin mevcut lisansüstü alanda hazırlanan tezler perspektifinden profilinin ve bilim dalları arasındaki yerinin ortaya konulması sağlanacaktır.

Bu çalışma 1993-2020 yılları arasında Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer almış "Sağlık Sosyolojisi" konulu 207 tez çalışmasının bibliyometrik analizini farklı değişkenler açısından ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada; 1993-2020 yılları arasında "Sağlık Sosyolojisi" üzerine yazılan tezlerin program türüne, üniversitelere, yıllara, danışman hocaya, çalışma alanına ve yer aldığı disipline göre dağılımı incelenmiştir. Bu amaca yönelik olarak, nitel araştırma yöntemi kapsamında betimsel bir araştırma olarak tasarlanan çalışmanın verileri, doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2016: 187-188) göre doküman incelemesi; araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Söz konusu materyaller nitel araştırmalarda bir araç olarak kullanılan önemli bilgi kaynaklarıdır ve bu kaynaklara görüşme ve gözlem yapmaya gerek kalmadan erişilebilir.

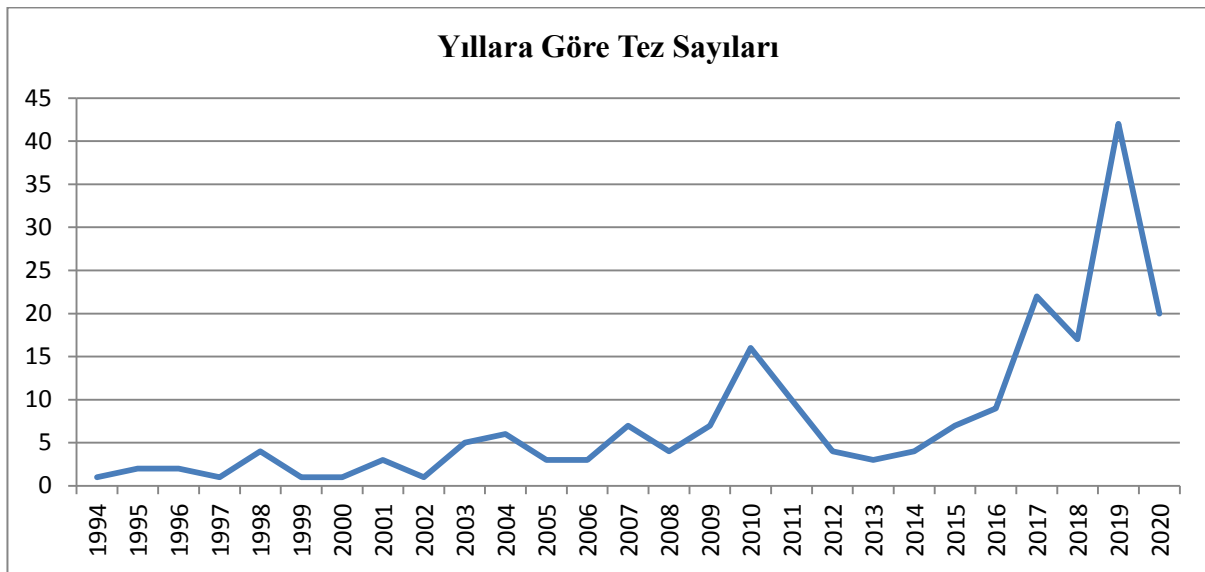
Araştırmada veri toplama aracı olarak Yüksek Öğretim Kurumunun ulusal tez merkezi web sitesi veri tabanı kullanılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen tezler; Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanındaki gelişmiş tarama seçeneği vasıtasıyla "Sosyoloji ve sağlık ve hastalık", "Sosyoloji ve sağlık ve medya", "Sosyoloji ve sağlık ve kapitalizm", "Sosyoloji ve üreme", "Sosyoloji ve yaşlı ve sağlık", "Sosyoloji ve sağlık sistemi", "Sosyoloji ve hekim" ve "Sosyoloji ve sağlık/hastalık algısı" anahtar kelimeleri (Türkçe ve İngilizce) girilerek tespit edilmiştir. Söz konusu anahtar kelimeler Güven'in (2014) sağlık sosyolojisi alanını sistematik olarak incelediği çalışmasına dayalı olarak elde edilmiştir. Toplamda 567 teze ulaşılmıştır fakat sağlık sosyolojisi alanı dışında arama kriterlerine giren tezler araştırmacılar tarafından elenmiştir. Analize tabi tutulan nihai tez sayısı 207 olarak belirlenmiştir.

Araştırmada belirlenen anahtar kelimelerin dışında herhangi bir sınırlılık gözetilmemiş, yalnızca araştırmanın amacı yani sağlık sosyolojisi dışında kalan tezler araştırma kapsamı dışına alınmıştır.

Erişime açık olmayan tezler kapsam dışı bırakılmıştır. Tespit edilen tezler yukarıda belirtilen değişkenlere göre araştırmacılar tarafından Excel dosyasına işlenmiştir. Veri tabanı üzerinde yapılan kontroller sonrasında tezlerin, belirlenen değişkenlere göre bibliyometrik analizi yapılmıştır. Ayrıca verilerin analizinde ve görselleştirilmesinde VOSviewer programından faydalanılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Grafik 1. Sağlık Sosyolojisi Üzerine Yazılan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Grafik 1’de sağlık sosyolojisi alanında yazılan tezlerin yıllara (1994-2020) göre dağılımına yer verilmiştir. Yıllara göre tezler incelendiğinde en fazla tezin 2019 yılında yazılan 42 tez ile yer aldığı görülmektedir. 2019 yılını, 2017 yılında yazılan 22 tez, 2020 yılında yazılan 20 tez, 2018 yılında yazılan 17 tez ve 2010 yılında yazılan 16 tez izlemektedir. 2010 yılında ortalamaya göre bir artış söz konusudur. En az tez sayısına sahip olan yıllar ise; 1994, 1997,1999, 2000 ve 2002 yıllarıdır. 2002 yılından itibaren ise artış eğilimi görülmektedir. Verilerin 2020 yılının ilk döneminde elde edilmesi nedeniyle, 2020 yılına ait eksik çalışmaların olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 1. Sağlık Sosyolojisi Üzerine Yazılan Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	Frekans	Yüzde
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	22	10.6
Hacettepe Üniversitesi	21	10.1
Ankara Üniversitesi	16	7.7
Boğaziçi Üniversitesi	10	4.8
Süleyman Demirel Üniversitesi	9	4.3
Akdeniz Üniversitesi	9	4.3

Başvuru Tarihi: 02.04.2021

Makale Türü:
Araştırma MakalesiKabul Tarihi: 18.05.2021
Yayın Tarihi: 29.06.2021

İstanbul Üniversitesi	8	3.9
Anadolu Üniversitesi	6	2.9
Selçuk Üniversitesi	5	2.4
Fırat Üniversitesi	5	2.4
Sakarya Üniversitesi	5	2.4
Gaziantep Üniversitesi	5	2.4
Ege Üniversitesi	5	2.4
Gazi Üniversitesi	5	2.4
Cumhuriyet Üniversitesi	5	2.4
Koç Üniversitesi	5	2.4
Beykent Üniversitesi	4	1.9
Mersin Üniversitesi	4	1.9
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	3	1.4
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	3	1.4
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	3	1.4
Kırıkkale Üniversitesi	2	1.0
Atatürk Üniversitesi	2	1.0
Üsküdar Üniversitesi	2	1.0
İstanbul Şehir Üniversitesi	2	1.0
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	2	1.0
Adnan Menderes Üniversitesi	2	1.0
Necmettin Erbakan Üniversitesi	2	1.0
Yeditepe Üniversitesi	2	1.0
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2	1.0
Dumlupınar Üniversitesi	2	1.0
Afyon Kocatepe Üniversitesi	2	1.0
İnönü Üniversitesi	2	1.0
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2	1.0
GATA	1	.5
KTO Karatay Üniversitesi	1	.5
Gümüşhane Üniversitesi	1	.5
Dicle Üniversitesi	1	.5
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	.5
Aksaray Üniversitesi	1	.5
Niğde Üniversitesi	1	.5

Başvuru Tarihi: 02.04.2021

Makale Türü:
Araştırma MakalesiKabul Tarihi: 18.05.2021
Yayın Tarihi: 29.06.2021

İstanbul Bilgi Üniversitesi	1	.5
Bahçeşehir Üniversitesi	1	.5
Bursa Uludağ Üniversitesi	1	.5
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	1	.5
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1	.5
Çukurova Üniversitesi	1	.5
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	1	.5
Yalova Üniversitesi	1	.5
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	.5
İstanbul Okan Üniversitesi	1	.5
Galatasaray Üniversitesi	1	.5
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	1	.5
Maltepe Üniversitesi	1	.5
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	1	.5
İstanbul Aydın Üniversitesi	1	.5
Erciyes Üniversitesi	1	.5
Toplam	207	100.0

Tablo 1 incelendiğinde, sağlık sosyolojisi alanında hazırlanan en fazla tezin Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne (22) ait olduğu görülecektir. Bu sayıları takip eden 5 üniversite ise şu şekildedir; Hacettepe Üniversitesi (21), Ankara Üniversitesi (16), Boğaziçi Üniversitesi (10), Süleyman Demirel Üniversitesi (9), Akdeniz Üniversitesi (9).

Tablo 2. Sağlık Sosyolojisi Üzerine Yazılan Tezlerin Lisansüstü Eğitim Türüne Göre Dağılımı

Lisansüstü Eğitim	Frekans	Yüzde
Yüksek Lisans	148	71.5
Doktora	56	27.1
Tıpta Uzmanlık	3	1.4
Toplam	207	100.0

Tablo 2'ye göre, sağlık sosyolojisi alanında en fazla yüksek lisans türünde (148) hazırlandığı görülmektedir. Doktora düzeyinde hazırlanan tezlerin sayısı ise 56'dır. Hazırlanan en az tez türü ise Tıpta Uzmanlık tezidir.

Tablo 3. Sağlık Sosyolojisi Üzerine Yazılan Tezlerin Lisansüstü Eğitim Türüne Göre Dağılımı

Enstitü	Frekans	Yüzde
Sosyal Bilimler Enstitüsü	179	86.5
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	17	8.2
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	4	2.4
Nüfus Etütleri Enstitüsü	5	1.0
Diğer	2	1.9

Toplam	207	100.0
---------------	------------	--------------

Tablo 3'te hazırlanan tezlerin bağlı buldukları enstitü türlerine göre ayırımlarına yer verilmiştir. Sağlık sosyolojisi alanında en fazla Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne (179) bağlı bölümler tarafından hazırlanan tezlerin bulunduğu görülmektedir. Sağlık (17), Eğitim (4), Nüfus Etütleri (5) Enstitülerine bağlı hazırlanan tezler nispeten daha az yer alırken, diğer seçeneğinde bulunan tezler Göç ve Lisansüstü Eğitim Enstitülerine bağlı birimlerde hazırlanmıştır.

Tablo 4. Sağlık Sosyolojisi Üzerine Yazılan Tezlerin Danışman Türüne Göre Dağılımı

Danışman	Frekans	Yüzde
Prof. Dr. M. Aytül Kasapoğlu	6	2.9
Prof. Dr. Hediye Sibel Kalaycıoğlu	4	1.9
Prof. Dr. Ramazan Erdem	4	1.9
Doç. Dr. Aslıhan Öğün Boyacıoğlu	3	1.4
Doç. Dr. Volkan Yılmaz	3	1.4
Dr. Öğr. Üyesi Başak Can Bulut	3	1.4
Prof. Dr. Ramazan Yelken	2	1.0
Prof. Dr. Mahmut Atay	2	1.0
Doç. Dr. Mehmet Ecevit	2	1.0
Prof. Dr. Ayşe Gündüz Hoşgör	2	1.0
Prof. Dr. Bahattin Akşit	2	1.0
Prof. Dr. Aylin Nazlı	2	1.0
Doç. Dr. Mehmet Zeki Duman	2	1.0
Prof. Dr. Bayram Ünal	2	1.0
Prof. Dr. Kayhan Delibaş	2	1.0
Prof. Dr. Nadir Suğur	2	1.0
Prof. Dr. Nurşen Adak	2	1.0
Doç. Dr. Şerife Gözde Yirmibeşoğlu	2	1.0
Yrd. Doç. Dr. Aykan Erdemir	2	1.0
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Canatan	2	1.0
Prof. Dr. Metin Özkul	2	1.0
Doç. Dr. Fethi Güngör	2	1.0
Yrd. Doç. Dr. Aylin Dikmen Özarslan	2	1.0
Prof. Dr. Zafer İlbars	2	1.0
Doç. Dr. Ömür Elçioğlu	2	1.0
Doç. Dr. İsmet Koç	2	1.0
Prof. Dr. Frederic C. Shorter	2	1.0

Tablo 4'te lisansüstü tezlere danışmanlık yapmış isimler yer almaktadır. En az 2 ve üzeri tez danışmanlığına sahip hocaların (180) yer aldığı tabloya göre, sağlık sosyolojisi alanında en fazla tez danışmanlığı yapan isim Aytül Kasapoğlu'dur (6). Kasapoğlu'nu takip eden 5 isim sırasıyla Hediye Sibel Kalaycıoğlu (4), Ramazan Erdem (4), Aslıhan Öğün Boyacıoğlu (3), Volkan Yılmaz (3), Başak Can Bulut (3) şeklindedir.

Tablo 5. Sağlık Sosyolojisi Üzerine Yazılan Tezlerin Çalışma Disiplinine Göre Dağılımı

Çalışma Disiplini	Frekans
Sosyoloji	202

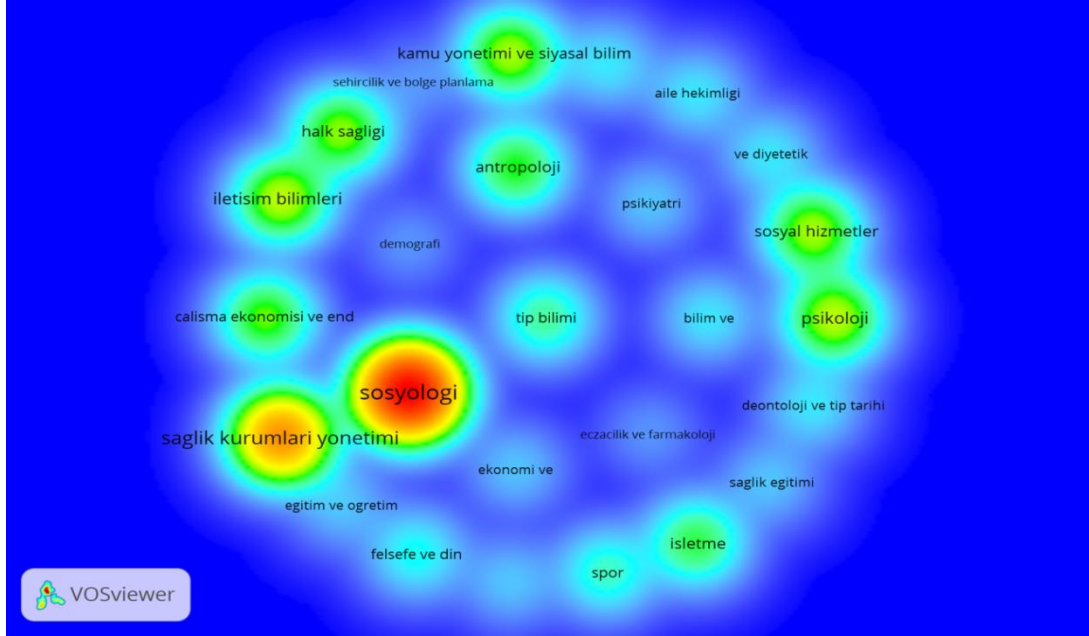
Başvuru Tarihi: 02.04.2021

Makale Türü:
Araştırma MakalesiKabul Tarihi: 18.05.2021
Yayın Tarihi: 29.06.2021

Sağlık Kurumları Yönetimi	33
Psikoloji	13
Sosyal Hizmetler	12
Halk Sağlığı	11
Kamu Yönetimi, Siyasal Bilimler	12
Antropoloji	9
İşletme	8
Hemşirelik	6
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	5
Spor	5
Aile Hekimliği	3
Bilim ve Teknoloji	3
Halk Bilimi	3
Sağlık Eğitimi	2
İletişim Bilimleri, Gazetecilik, Reklamcılık, Halkla İlişkiler	13
Kadın Hastalıkları ve Doğum, Göğüs Kalp Damar Cerrahisi, Dermatoloji, Geriatri	6
Beslenme ve Diyetetik	3
Felsefe, Din	4
Eğitim ve Öğretim	2
Deontoloji ve Tıp Tarihi	3
Psikiyatri	2
Uyuşturucu Alışkanlığı ve Alkolizm	2
Ev Ekonomisi	1
Eczacılık ve Farmakoloji	1
Demografi	1
Hukuk	1
Şehircilik ve Bölge Planlama	1
Biyoteknoloji	2
Ekonomi ve Maliye	2
Toplam	372

Tablo 5'te hazırlanan tezlerin çalışma alanlarına göre dağılımlarına yer verilmiştir. Söz konusu alanlar Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan "konu" dizininde yer alan konu isimlerinden oluşmaktadır. Bir tez yazarı birden fazla konu ismi belirtmiştir. O sebeple frekanslar birden fazla girilen konu isimlerinin toplamından oluşmaktadır. 40 farklı konu isminin yer aldığı tabloda; 202 tez sağlık sosyolojisi alanına yakın alt çalışma disiplinlerini kapsamaktadır.

Şekil 1. Çalışma Disiplinlerine Ait Yoğunluk Grafiği

Lisansüstü tezler VOSviewer programı ile analiz edilmiş ve tezlerin dahil olduğu çalışma alanlarına ait dağılım grafiği yukarıda verilmiştir (Bkz. Şekil 1). Tezlerin çalışma disiplinlerine ait yoğunluk incelendiğinde, sağlık sosyolojisi alanında yazılan tezlerin temel alan sosyoloji alanında yoğunlaştığı ve sosyoloji disiplininin merkezi konumda yer aldığı görülmektedir. Diğer yandan sağlık kurumları yönetimi, psikoloji, sosyal hizmetler, iletişim bilimleri ve halk sağlığı yoğunluğu fazla olan alanlar arasındadır.

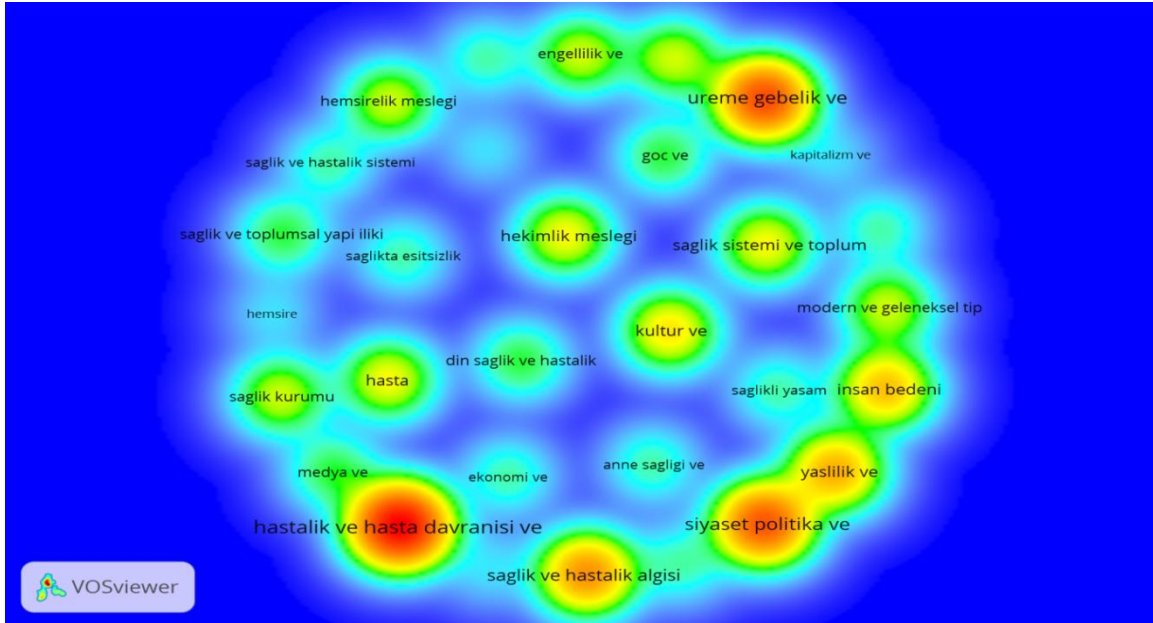
Tablo 6. Sağlık Sosyolojisi Üzerine Yazılan Tezlerin Yer Aldığı Çalışma Konularına Göre Dağılımı

Çalışma Konuları	Frekans	Yüzde
Hastalık/hasta davranışı/hastalık deneyimi	26	12.6
Üreme-gebelik ve sosyoloji	18	8.7
Siyaset/politika ve sağlık	17	8.2
Cinsiyet ve sağlık	14	6.8
Sağlık ve hastalık algısı/olgusu	12	5.8
Yaşlılık ve sağlık	10	4.8
İnsan bedeni	9	4.3
Kültür ve sağlık	7	3.4
Hekim-hasta ilişkisi	6	2.9
Hekimlik mesleği	6	2.9
Mülteciler ve sağlık	6	2.9
Sağlık sistemi ve toplum/sosyoloji	6	2.9
Beslenme	6	2.9
Hemşirelik mesleği	5	2.4
Modern tıp/Geleneksel tıp	5	2.4
Medikal sosyoloji	5	2.4

Sağlık kurumu	5	2.4
Engellilik ve sağlık	5	2.4
Tıbbileştirme	4	1.9
Sağlık-toplumsal yapı ilişkileri	3	1.4
Din-Sağlık ve hastalık	3	1.4
Medya ve sağlık	3	1.4
Göç ve sağlık	3	1.4
Sağlık ve hastalık sistemi	2	1.0
Tıpta uzmanlaşma	2	1.0
Ekonomi ve sağlık	2	1.0
Sağlıkta eşitsizlik	2	1.0
Yoksulluk ve sağlık	2	1.0
Sağlıklı yaşam	2	1.0
Sağlık felsefesi	2	1.0
Anne sağlığı ve sosyoloji	2	1.0
Sağlık personeli-hasta ilişkisi	1	.5
Kapitalizm ve sağlık	1	.5
Biyoiktidar	1	.5
Sağlık iletişimi	1	.5
Hekim-hemşire ilişkisi	1	.5

Tablo 6'da hazırlanan tezlerin çalışma konuları yer almaktadır. Bu kapsamda Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında sağlık sosyolojisi alanında hazırlanan tezler 36 farklı çalışma temasında derlenmiştir. En fazla frekansa sahip çalışma konuları Hastalık/hasta davranışı/hastalık deneyimi (26), Üreme-gebelik ve sosyoloji (18), Siyaset/politika ve sağlık (17), Cinsiyet ve sağlık (14) ve Sağlık ve hastalık algısı/olgusu (12) şeklindedir.

Şekil 2. Çalışma Disiplinlerine Ait Yoğunluk Grafiği

Şekil 2, VOSviewer programı ile analiz edilen tezlerin çalışma alanlarına göre dağılım grafiğini göstermektedir. Tezlerin çalışma konularına ait yoğunluğu incelendiğinde, hastalık, hastalık davranışı ve hastalık deneyimi gibi konuların ön plana çıktığı görülmektedir. Sonrasında, sağlık sosyolojisi alanı araştırmacıların; üreme ve gebelik, siyaset ve politika ile sağlık ve hastalık algısı konularında tez çalışmasında yoğunlaştıkları görülmektedir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

1993-2020 yılları arasında hazırlanan tezlerin bibliyometrik açıdan incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmanın literatür için önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışma kapsamında sosyoloji alanının bir alt disiplini ve sosyolojinin ayrılmaz parçası olan “sağlık sosyolojisi” konulu lisansüstü tezler incelenerek sağlık sosyolojisinin disiplinler arasındaki yeri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışma sonuçlarına göre, sağlık sosyolojisi alanında hazırlanan tezlerin bazı yıllarda bir önceki yıla göre düşüş gösterdiği, buna rağmen 1994 yılından itibaren sayının artarak devam ettiği ve en fazla tezin 2019 (42) yılında hazırlandığı söylenebilir. Tezlerin üniversitelere göre dağılımına bakıldığında ilk üç üniversitenin Ankara’da bulunduğu görülmektedir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü (URL 1) 1980’li yıllardan itibaren sosyoloji alanında bilgi üretimine ve lisansüstü eğitime devam etmekte sosyoloji bilgi birikimine katkı sağlamaktadır. Bölüm yalnızca siyaset, kültür ve tarih alanlarıyla değil sağlık alanı araştırmacılarına da kucak açmış ve bugüne değin bünyesinde birçok bilimsel makalenin ve tezin hazırlanmasına vesile olmuştur. Nitekim, zaman içerisinde sağlık sosyolojisi alanında hazırlanan 22 tez çalışması bunun en açık göstergesidir. Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü (URL 2) 1967 yılında Prof. Dr. Nihat Nirun önderliğinde kurulmuştur. Lisans ve lisansüstü eğitim programlarıyla günümüze değin faaliyetlerini sürdüren bölüm, sosyoloji alanında bilgi üretim merkezlerinden birisi sayılmaktadır. Bölüm çalışmaları; aile, yaşlılık, gençlik, çevre-ekoloji, göç, çalışma hayatı, kent, köy ve tarım sosyolojisi, kültür sosyolojisi, engellilik, sanat, toplumsal kimlik, etnik ve azınlık gruplar, toplumsal kontrol, toplumsal değişme, toplumsal sınıflar gibi konularının yanı sıra sağlık alanını da kapsamaktadır. Sağlık sosyolojisi alt disiplini de bu çalışmalar arasında görülebilir. Ankara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü (URL 3) ise, 1983 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi bünyesinde bağımsız bir bölüm kimliğiyle kurulmuştur. Bölümde lisans programının yanı sıra yüksek lisans ve doktora programları yürütülmektedir. Günümüze kadar yüzden fazla tez hazırlanan bölümde 16 tezin sağlık sosyolojisi alanıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Hazırlanan tezler lisansüstü eğitim türüne göre incelendiğinde, doktora programında yazılan tezlere göre yüksek lisans programında (148) hazırlanan tezlerin daha fazla yer aldığı görülmektedir. Sosyoloji Bölümlerinin bağlı buldukları Enstitüler göz önüne alındığında, Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı olarak hazırlanan tezlerin sayısının 179 olduğu tespit edilmiştir. Sağlık Bilimleri Enstitüsü’nde hazırlanan tezlerin nispeten daha az sayıda yer aldığı görülmektedir.

Hazırlanan tezler tez danışmanları açısından incelendiğinde Prof. Dr. M. Aytül Kasapoğlu (6) ve Prof. Dr. Hediye Sibel Kalaycıoğlu (4) tarafından hazırlanan tezlerin bağlı buldukları üniversitelerin sırasıyla Ankara (uzun dönem çalışmış ve emekli olmuştur) ve Orta Doğu ve Teknik Üniversiteleri olduğu ve her iki danışmanın bölümlerinin de yine Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı olduğu görülmektedir. Ramazan Erdem (4) ise, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Yönetimi Bölümünde görev yapmaktadır. Erdem, her ne kadar Sağlık Yönetimi Bölümünde görev yapsa da kendisinin

Sosyoloji lisans eğitimine sahip olduğu ve sağlık sosyolojisi alanında çalışmalarını yürüttüğü bilinmektedir.

Sağlık sosyolojisi alanında hazırlanan tezlerin büyük çoğunluğu sosyoloji alanı ile direk ilişkilidir. Tez yazarları, Yüksek Öğretim Kurumunun ulusal tez merkezinde yer alan tezlerine ait künyelerde belirttikleri ifadelerle göre, 207 tez çalışmasının 202'sinin temel alan olarak "Sosyoloji" belirttiği sonucuna ulaşılmıştır. Sağlık Kurumları alanında hazırlanan sağlık sosyolojisi konulu tezler (33) ise, sosyolojiden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Sağlık sosyolojisi konulu tezlerin 40 farklı alt disipline ait olması, bu alanın multidisipliner bir özelliğini ortaya koymaktadır. Psikoloji, sosyal hizmetler, kamu yönetimi, siyasal bilimler, antropoloji, işletme, hemşirelik, spor, iletişim bilimleri ve aile hekimliği gibi birçok alan ile yakından ilişkilendirilebilecek bilimsel çalışmaların ortaya konması esasen sağlık sosyolojisi alanının; tıp, yönetim, siyaset ve ekonomi disiplinlerinin çatısı altında yer aldığını göstermektedir. Çalışma konuları açısından, lisansüstü tez yazarlarının en fazla hastalık, hastalık davranışı ve hastalık deneyimi üzerine çalıştıkları görülmektedir. İnsan sağlığını ilgilendiren üreme sağlığı ve gebelik, sağlık hizmetleri-politika ve planlama açısından siyasi aktörler ve mekanizmalar, kadın ve erkeği ilgilendiren cinsiyete yönelik sağlık konuları, sağlık ve hastalık olguları, son yıllarda artan yaşlanma oranına rağmen başarılı yaşlanma politikalarını hedef alan konuların sağlık sosyolojisi alanı ile yakından ilişkilendirilerek çalışma konusu edinildiği görülmektedir.

Sağlık sosyolojisi alanı, yıllardır süregelen çalışmalarıyla bilime ve bilimsel düşünceye katkı sağlamakta, bünyesinde birçok bilim insanının yetişmesine ve onların ürettiği bilgilerle bilgi birikiminin çoğalmasına imkân tanımaktadır. Bu çalışma ile sağlık sosyolojisi alanının disiplinler arasındaki yeri, lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi sonucu elde edilen bulgular ışığında verilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarının akademisyenler, lisansüstü öğrenciler ve bağımsız araştırmacılar açısından yol gösterici nitelikte olması, gelecekte yapılacak araştırmalara önderlik yapması ve alan yazına katkı sağlaması yönüyle önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu çalışma sonuçlarının sağlık sosyolojisi alanına genellenebilme açısından sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışma yalnızca lisansüstü tezler kapsamında tasarlanmış ve YÖK Tez Veri Tabanına kayıtlı sağlık sosyolojisi alanında yazılan tezlerin incelenmesiyle elde edilmiştir. Araştırmacılar, bundan sonraki çalışmalarda bilimsel makaleler açısından sağlık sosyolojisi alanını inceleyebilirler. Ayrıca sağlık sosyolojisi alanının geleceğine bir perspektif sunmak ve alanla ilgili değişimleri izleyebilmek açısından Web of Science (WoS) üzerinden bibliyometrik incelemeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Afacan, E., Bal, H., Gümüşdağ, H., ve Çobanoğlu, G. (2014). "Sosyolojik Açıdan Futbol ve Profesyonellik", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2): 525-542.
- Akalın, A. (2014) "Tıp Bir Sosyal Bilimdir", Birgün Kitap, http://www.insanbu.com/eski/a_haberc5b8.html?nosu=1348 Erişim Tarihi: 20.11.2020
- Akşit, B. ve Akşit, B. (1989). "Socio-cultural Determinants of Infant and Child Mortality", *Social Sciences and Medicine*, 28(6): 571-579.
- Baloğlu, B. (2006). *Ekonomik ve Sosyolojik Bakış Açısıyla Sağlık ve Hastalık*, İstanbul: Der Yayınları.

- Bilton, T., Bonnet, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, K.D., Stanforth, M. ve Webster, A. (2009). Sosyoloji, (Çev. Kasım Toraman, Yağmur Özkan, A. Rıza Güngen), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Blackwell, E. (1902). *Essays in Medical Sociology*, London: Ernest Benn.
- Bloom, W.S. (2002). *The Word as Scalpel: A History of Medical Sociology*, Oxford University Pres, New York.
- Cirhinlioğlu, Z. (2001). *Sağlık Sosyolojisi*, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cockerham, W.C. (2007). *Medical Sociology*, Tenth Edition, Pearson Prentice Hall.
- Coe, R.M. (1978). *Sociology of Medicine*, Second Edition, McGraw-HillBookCompany.
- Durkheim, E. (1897). *İntihar*. Pozitif Yayıncılık. (Çev. Zühre İlgelen). İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- Engels, F. (1997). *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*. (Y. Fincancı, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Gabe, J., Bury, M. ve Elston, M.A. (2004), *Key Concepts in Medical Sociology*, London: SAGE.
- Güven, S. (2014). "Türkiye'de Sağlık Sosyolojisi Çalışmaları", *Sosyoloji Dergisi*, (29): 127-153.
- Illich, I. (2014). *Sağlığın Gaspı*. (S. Sertabiloğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kasapoğlu, M.A. (1999). *Sağlık Sosyolojisi Türkiye'den Araştırmalar*, (Yay. Haz. Mehmet C. Ecevit), Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Kasapoğlu, M.A. (2008). *Madalyonun İki Yüzü: Sağlık ve Hastalık*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kızılcıkelik, S. (1996). *Türkiye'nin Sağlık Sistemi*, İzmir: Saray Kitabevleri.
- McIntire, C. (1991). "The Importance of The Study of Medical Sociology", *Sociological Practice*, 9(1), Article 5.
- Mechanic, D. (1978). *Medical Sociology*, New York: The Free Pres.
- Merton, R.K., Reader, G.G. ve Kendall, P. (1957). *The Student-Physician: Intro- Ductory Studies in the Sociology of Medical Education*. Oxford: Harvard University Press.
- Oskay, Ü. (1993). "Medikal Sosyolojide Bazı Kavramsal Açıklamalar", *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 4: 89-140.
- Özçelik Adak, N. (2002). *Sağlık Sosyolojisi Kadın ve Kentleşme*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Özen, S. (1993). "Sosyolojide Bir Alan: Sağlık Sosyolojisi ve Sağlık-Toplumsal Yapı İlişkileri", *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, (4): 73-88.
- Straus, R. (1957). "The Nature and Status of Medical Sociology", *American Sociological Review*, 22(2): 200-204.
- Turner, B.S. (2011). *Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi*, Çev. Ümit Tatlıcan, Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Türkdoğan, O. (2006). *Toplumsal Yapı ve Sağlık-Hastalık Sistemi*, İstanbul: IQ Kültür- Sanat Yayıncılık.
- URL 1: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, <https://fef.metu.edu.tr/sosyoloji-bolumu> Erişim Tarihi: 20/11/2020

Başvuru Tarihi: 02.04.2021

Makale Türü:
Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 18.05.2021
Yayın Tarihi: 29.06.2021

URL 2: Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, <http://www.sosyoloji.hacettepe.edu.tr/> Erişim Tarihi: 20/11/2020

URL 3: Ankara Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, <http://sosyoloji.humanity.ankara.edu.tr/> Erişim Tarihi: 20/11/2020

White, K. (2009). An Introduction to the Sociology of Health and Illness, London: SAGE Publications.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.